

Ярослава ОСАДЧУК

здобувач вищої освіти ОС «бакалавр»,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

Науковий керівник: **Чорнобай Л.М.**

канд. екон. наук, доцент кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ АНТИМОНОПОЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Проблеми монополізації господарського життя, конкуренція на товарних ринках привертають сьогодні пильну увагу не тільки спеціалістів, але і широких прошарків населення.

З перших років своєї незалежності Україна намагається мінімізувати вплив монополій на економічний розвиток держави та створити передумови для створення ринкової економіки. Проведення ефективної антимонопольної політики є одним з найважливіших завдань для України. Наша держава має свою особливість стосовно монополії. У світі монополізм є лише у виробничій сфері, а в Україні – майже в усіх. Причиною цього стала командно-адміністративна система колишнього СРСР, наслідки якої спостерігаються і сьогодні.

Монополія – це виключне право на щось, яке належать одній особі. Це ситуація, при якій у конкретному місці та у конкретний час є лише один постачальник якогось товару чи послуги. Монопольним вважається становище, при якому компанія займає 35%. Якщо частка на ринку товару становить 35% або менше, але компанія не зазнає значної конкуренції, зокрема, внаслідок порівняно невеликих часток конкурентів, її теж можуть визнати монополістом. Монопольним вважається також становище, при якому сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання на одному ринку перевищує 50%, а сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання – 70% [2].

Сучасна економічна наука вважає, що не можна ототожнювати поняття «монополія» з поняттям «велике підприємство», навіть якщо воно має високу частку

виробництва і реалізації продукції. Монополією слід вважати лише те підприємство, яке використовує ринкову владу – диктує ціни на ринку, придушує конкуренцію і здійснює інші негативні дії. Проти таких підприємств-монополістів з метою запобігти зловживанню їх монопольним становищем держава здійснює антимонопольну політику [4].

Антимонопольна політика – комплекс заходів, розроблених і впроваджених у багатьох країнах світу, спрямованих на припинення, попередження й обмеження діяльності монополій, а також створення відповідного законодавства.

Закон України «Про обмеження монополізму і недопущенні несумлінної конкуренції в підприємницькій діяльності» визначає правові основи обмеження та попередження монополізму, недопущення несумлінної конкуренції в підприємницькій діяльності і здійснення державного контролю за дотриманням норм антимонопольного законодавства [1].

Зловживаннями монопольним положенням рахуються:

- нав'язування таких умов договору, що ставлять контрагентів у нерівне положення, або додаткових умов, що не ставляться до предмета договору, у тому числі нав'язування товару, не потрібного контрагенту;

- обмеження або призупинення виробництва, а також вилучення з обороту товарів із метою створення або підтримки дефіциту на ринку або встановлення монопольних цін;

- часткова або повна відмова від реалізації або закупівлі товару при відсутності альтернативних джерела постачання або збуту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку або встановлення монопольних цін;

- інші дії з метою створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) інших підприємців;

- установа дискримінаційних цін (тарифів, розцінок) на свої товари, що обмежують права окремих споживачів [1].

Збитки, заподіяні розголошенням зведень, що є комерційною таємницею, підлягають відшкодуванню в повному обсязі Антимонопольним комітетом України в судовому порядку за рахунок державного бюджету.

З метою запобігання монопольного положення окремих підприємців на ринку Антимонопольний комітет України і його територіальні керування здійснюють попередні дії по державному контролю за реорганізацією (злиттям і приєднанням) підприємств, створенням асоціацій, концернів, міжгалузевих, регіональних і інших

об'єднань підприємств, перетворення органів керування в зазначені об'єднання, а також за створенням, реорганізацією ліквідацією господарських товариств.

Підприємець може набувати контрольного пакета акцій акціонерного товариства, що займає монопольне положення на ринку, за умови повідомлення в місячний термін Антимонопольного комітету України. Такі ж правила застосовуються й у тих випадках, якщо підприємець має частки (паї) в іншому господарському товаристві, що займає монопольне положення.

У випадках, якщо підприємці зловживають монопольним положенням на ринку, Антимонопольний комітет України і його територіальні керування видають розпорядження про примусовий поділ монопольних утворень [3].

Примусовий поділ не застосовується у випадках:

- неможливості організаційного або територіального відділення підприємств, структурних підрозділів або структурних одиниць;
- наявності тісного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів або структурних одиниць (якщо частка внутрішнього обороту в загальному обсязі валової продукції підприємства складає менше 30%).

Штрафи на підприємців накладаються Антимонопольним комітетом за:

- відхилення від виконання або невчасне виконання розпоряджень Антимонопольного комітету України про припинення порушень антимонопольного законодавства, відновленні початкового стана або зміні угод, що суперечать дійсному Закону;
- непредставлення, невчасне уявлення інформації монопольному комітету України і його територіальна монополія керуванням або пред'явлення явно недостовірних даних.

Прибуток, незаконно отриманий суб'єктами підприємницької діяльності в результаті порушення даного Закону, стягується судом або арбітражним судом у державної бюджет.

Збитки, заподіяні зловживанням монопольним положенням і несумлінною конкуренцією, підлягають відшкодуванню по позовах зацікавлених осіб у порядку, передбаченому цивільним законодавством України.

За твердженням закордонних спостерігачів, Антимонопольне законодавство України відповідає світовим стандартам. Проте створювалося воно, на жаль, не в рамках реалізації єдиної програми соціально-економічних перетворень.

Світова практика свідчить про те, що тільки після запуску демонополізації основних сфер виробництва варто проводити лібералізацію цін і фінансово-грошове реформування.

Вирішальну роль у створенні на ринку сприятливого конкурентного середовища грають антимонопольне законодавство і діяльність антимонопольних органів, правильне поведження яких сприяє стабілізації всієї економіки в цілому.

Антимонопольна служба України ще дуже молода, але вже зроблені її перші кроки до нормалізації ситуації за даними проблемам. Їй ще багато потрібно зробити рішучих дій, та ці дії повинні здійснюватися одночасно з удосконаленням антимонопольного законодавства України.

Перелік джерел інформації:

1. Базилевич В. Формування конкурентного середовища в транзитивній економіці: проблеми, тенденції та протиріччя. *Вісник Антимонопольного комітету України*. 2004. №2. С. 25-35.
2. Дахно І. Антимонопольне законодавство України. *Україна-бізнес*. 1995. №24. С. 55-61.
3. Мазаракі А.А. Конкурента політика: наукове забезпечення і кадри. *Вісник Антимонопольного комітету України*. 2004. №1. С. 63-74.
4. Чорнобай Л.М., Лянскорунська Ю.О. Монополії в ринковій економіці. Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти «Інноваційний потенціал сучасної науки». Кам'янець-Подільський, 2020. С. 104-108.